

cum quibus non datur in Deo; tum etiam in q. iv de Veritate, a. ii dicit: « Quod omne intellectum in nobis est aliquid realiter procedens ab alio, et hoc universaliter verum est, de omni quod a nobis intelligitur sive per essentiam videatur, sive per similitudinem. » Ubi etiam includit visionem Divinam, in qua videtur Deus per essentiam, et non per similitudinem. Ratione etiam probatur, quia omnis intellectio est vera et propria operatio seu actio, ergo debet habere terminum, quia actio non habens terminum, nihil agit, et sic non est actio. Si vero intellectio non est actio, sed qualitas producta, ergo supponit actionem per quam producatur, et sic illa actio erit intellectio, ut operatio, qualitas vero illa erit verbum ut terminus actionis. Et dato quod intellectio illa in ratione intellectionis non habeat terminum productum, sed cognitum, adhuc tamen non repugnat in visione beata, quod illa intellectio sit expressiva et manifestativa ejus quod intelligit per modum locutionis, ergo per talem expressionem et distinctionem produceretur verbum, non quidem ad reddendum objectum intellectum in actu, sed ut dictum et expressum a beato.

Respondetur ad primum locum S. Thomæ, quod illa verba *quicumque intelligit*, non est necesse quod distribuatur pro omnibus individuis, sed pro omnibus generibus intelligentium, quasi sit sensus in omni natura intelligente ex eo, quod natura intellectiva est, habet quod procedat aliquid intra ipsam et non solum extra, sive hoc contingat in omni individuo, sive non. Intentum enim S. Thomæ in illo articulo erat probare contra Sabellianos, et Arianos, quod datur in Deo processio aliqua ad intra, et hoc probat, quia in omni intelligente datur proces-

sio ad intra per actionem immanentem. Ad hoc autem impertinens est, quod in omni individuali actione procedat verbum, sufficit autem, et conducit quod in omni natura intelligente datur processio ad intra, sic enim optime infert, quod etiam in natura Divina seu in Deo qui intelligens est, datur aliqua processio ad intra, et tamen non probat quod in omni individua intellectione datur processio ad intra, hoc enim esset nimis probare, cum in Deo Spiritus Sanctus, et Filius intelligent, nec tamen producant ad intra Verbum. Quod et S. Thomas advertit dum eodem loco q. xxxiv, a. i ad 4 afferens eandem propositionem: *Quicumque intelligit, etc.* ut inde probaret, quod etiam Verbum producit aliud verbum, limitat illam propositionem, ut intelligatur de omni intelligente facundo, non de eo quod intelligit ut Verbum procedens, sicut intelligit Filius.

Ad secundum locum respondetur, loqui de his qui intelligent non per similitudinem, sed per essentiam quæ non est ipsam intelligere, et intelligi per se ipsam, sed indiget operatione accidentali, et de se est in potentia, ut sit intellecta in actu, qualis est essentia Angeli, non vero loquimur de essentia quæ est actus purus, et cujus immaterialitas non compatitur representari representatione, et immaterialitate creata, quæ longe illi improporionata est. Et hoc sumitur ex ratione ipsa, quam reddit S. Thomas ibi, quia: « Ipsa conceptio, inquit, est effectus actus intelligendi, » quia scilicet, ubi essentia aliqua non est suum intelligere, nec sua conceptio, sed conceptio est effectus actus intelligendi, ibi necessario requiritur, quod procedat et producat verbum, quia hoc ipso quod conceptio est effectus, ipsa essentia seu

objectum: per quod fit cognitio, non est per se in ultimo actu intelligibilitatis, sed per aliquid superadditum, quod est effectus actus intelligendi, et sic ubicunque verbum est effectus, intellectio producere debet illud. In visione autem beata, Divina essentia, quæ est species intelligibilis, se ipsa est in actu ultimo intelligibilitatis, cum sit actus purus, et consequenter non per aliquem effectum redditur intellecta representative, sed solum illa immaterialitas, quæ est actus purus, redditur tactu per actum visionis beate, et ei unita in ratione termini.

Ad rationem jam respondimus præcedenti articulo, intellectionem esse actionem metaphysicam, id est, actum secundum operantis, non physicam formaliter, id est, causalitatem ipsam operati, et sic non petit essentialiter terminum productum sed cognitum, licet virtualiter possit esse actio ut dictio expressiva est, ipsa autem intellectio, licet sit qualitas, emanative tamen procedit, et non per aliam actionem, quia actus secundus est veraque operatio, unde non indiget alio actu secundo, constitui agens, ut producat illam. Nec tamen superfluit verbum, quia est similitudo per modum termini representans seu reddens præsens objectum. In visione autem beata, nec per modum locutionis, et expressionis potest verbum produci, quia verbum sic procedit in ratione dicti et expressi, quod representat objectum secundum propriam, et immediatam immaterialitatem ejus, representat enim objectum, ut intellectum in actu, et consequenter sub actualitate ultima intelligibilitatis, et immaterialitatis Divinæ, quod repugnat in representatione seu immaterialitate creata. Nec sufficit representare illam, ut intellectam a visione creata, quia

visio ipsa non est objectum seu res intellecta, sed essentia ipsa, ac proinde, licet connotetur quod sit cognita a me, immaterialitas tamen, et intelligibilitas sub qua representatur, non est mei, qui sum cognoscens, sed objecti cogniti, et representati.

Ex quo solvitur instantia, quæ solet hic moleste fieri, quia verbum non ponitur nisi ad hoc ut reddatur objectum intellectum a me, non ab alio. Deus autem ex se non est intellectus in actu a me, sed a se, ergo ut representetur essentia Divina non absolute ut in actu secundo intellecta in se, sed ut limitate intellecta a me, requireretur verbum creatum, quia sic limitate esse intellectam a me, aliquid accidentale et temporale est. Sed respondetur ex dictis, quod esse intellectum in actu dupliciter dici potest, vel respectu objecti, quia de se solum est intelligibile in actu primo, redditur autem in actu ultimo intellectum; vel respectu subjecti, quia applicate ad istud subjectum redditur intellectum, id est, apprehensum et tentum ab isto. Dicimus ergo, quod verbum ponitur, ut reddat objectum intellectum in actu ultimo ex parte objecti, secundum quod intellectum in actu ultimo dividitur contra intelligibile in actu primo, et hoc modo Divina essentia ut objectum intelligentium, et ordinis intelligibilis est in actu ultimo intellecta non solum a se, sed respectu cujuscunque modi, quo possit intelligi, quia est infinite intellecta in actu, ita quod per nullam actualitatem possit reddi magis in actu. Cæterum ut reddatur objectum illud intellectum applicate ad istud subjectum, id est, tentum et apprehensum ab eo, non requiritur verbum seu species expressa, sed sufficit intellectio ipsa seu actus cognoscendi, quo redditur

objectum ipsum in se et ipsum verbum, et conceptus infinitus applicate unitus isti limitate, sicut etiam in ratione speciei impressæ unitur, quod supra aliquibus exemplis declaravimus.

Tertio arguitur: Quia per illud intelligere creatum habet Divina essentia uniri in ratione speciei expressæ, ergo aliquid producitur de novo per talem intellectionem, scilicet Divinam essentiam esse unitam in ratione Verbi, et conceptus, quod ante non erat, hoc autem non producit in ipsa essentia, ergo in ipso intellectu. Major probatur, quia intellectio illa etsi non format verbum reddendo rem intellectam in esse objecti, reddit tamen objectum intellectum applicate ad istud subjectum, ergo ipsam essentiam unit in ratione verbi et speciei expressæ ipsi intellectui, et sic aliquid de novo producit, videlicet illam unionem. Confirmatur, quia Deus non potest supplere intellectionem se ipso, quia est vitalis operatio, ergo neque rationem verbi, quia est vitalis terminus representans. Patet consequentia, quia non minus repugnat suppleri terminum vitalem, quam operationem vitalem, non minus enim repugnat quod sit Filius alicujus, qui ab eo non est genitus, quam quod sit generatio alicujus, quæ ab eo non processit. Confirmatur secundo, quia alias non esset ratio, cur etiam substantia Angeli non serviat sibi ipsi pro specie expressa, siquidem est sufficienter immaterialis, et intima intellectui, cum deserviat illi pro specie impressa. Nec requiritur, quod sit sum intelligere, ut deserviat pro verbo, nam apud nos intelligere, et verbum distinguuntur realiter, et tamen deservit verbum ipsi intellectui, ut forma et ratio intelligendi, sufficiat ergo quod ipsum intelligere terminetur intus ad essentiam unitam in ratio-

ne speciei, illamque sua luce actuat, non quod verbum producat.

Respondetur quod circa unionem essentia Divina in ratione speciei expressæ, quidam Thomistæ censent produci per intellectionem nostram, et hoc modo salvant quod habeat terminum intra se productum, licet non Verbum, sed unionem illam. Alii, et melius non ponunt unionem aliquam informativam seu physicam produci per nostram intellectionem, sed intellectionem pure contemplari essentiam Divinam jam unitam in ratione speciei expressæ, sed solum ipsam intellectionem dici unionem, quatenus est intentionalis apprehensio, et tendentia ad objectum, de quo videri potest Cajetanus, prima parte, q. xxvii, art. i, et quæst. lxxvi, a. ii; Magister Bannez, ibi q. xxvii, art. primo, dubio primo, ad primum argumentum; Navarrete tomo primo, controversia, xxxiv, §. quarto, ad sextum argumentum. Ratio est, quia ille modus vel est distinctus ab intelligere ipso, vel non. Si non, ergo non assignatur terminus talis actionis. Si est distinctus, vel productus per intelligere quatenus dictio, vel quatenus contemplatio, et pura intellectio. Si quatenus dictio, erit verbum, quia est aliquid dictum seu locutum quod verbum est, si ut contemplatio supponit verbum unitum, sicut nos contemplamur objectum in verbo jam producto et unito nobis, et tamen per illam contemplationem non producimus unionem verbi jam existentis in nobis, sed in verbo unito contemplamur. Et sicut si Deus meo intellectui uniret conceptum, qui productus fuit a Petro, possem elicere operationem terminatam ad illum, et unientem me illi, non unionem informationis conceptus, quæ jam supponitur, sed unionem contemplationis, et appre-

hensionis, quæ est ipsamet cognitio, ita Deus se ipso unit suam essentiam in ratione speciei impressæ, et expressæ, physico modo; intellectus vero elicit actum, qui est unitivus apprehensivus seu cognoscibiliter, id est, tendendo ad objectum, non reali informatione ipsum uniendo. Et cum dicitur, quod intellectus trahit rem ad se, et reddit objectum intellectum applicare ad se, respondetur quod hæc tractio, et applicatio fit contemplando, et attingendo objectum cognoscibiliter, non uniendo informative, et realiter essentiam seu terminative, sed circa unitam realiter, intelligendo et apprehendendo.

Ad primam confirmationem respondetur, quod cum Deus unitur in ratione verbi, non supplet, quod hoc verbum dicatur procedens a nostro intellectu, hæc enim denominatio suppleri non potest, ita ut dicatur aliquis terminus vitaliter procedens, vel genitus si vitaliter non procedit, sed solum unitus. Quod autem supplet Deus est, quod hoc verbum dicatur representare objectum per modum termini representativi, non per modum termini procedentis, et producti a nostro intellectu. Esse autem terminum representativum intelligibiliter per se habet Divina essentia et suppleri potest in ratione causæ formalis terminantis, et in se vitaliter representantis, non tamen ab isto vivente seu intelligente procedentis, sed ei uniti, sicut si conceptum unius Deus uniat alteri intellectui.

Ad secundam confirmationem respondetur ex supra dictis, non posse substantiam Angeli esse per se speciem expressam, quia non est per suam substantiam suum intelligere, et intelligi in actu ultimo, et sic non potest representari ut intellecta nisi per aliquam accidenta-

lem qualitatem superadditam, sicut nec ipsum intelligere, et intelligi est substantia Angeli, sed operatio superaddita, quod est signum, ipsam substantiam Angeli secundum se non esse in actu ultimo intelligibilitatis, sed actuabilem esse. Et ad replicam, quod etiam distinguitur in nobis verbum ab intelligere, respondetur quod distinguitur, ut terminus ab ipso formatus et productus, sique ab eo distinctus, representative tamen ipsum objectum ut intellectum imbibens; substantia autem Angeli, non formatur nec procedit ab intelligere, ut terminus ejus, nec potest solum extrinseca intellectione attacka formari, quia ista formatio non est per solam lucis asperionem sicut colores redduntur lucidi, sed per intrinsecam formationem representationis vitalis, et in actu secundo, quod ex se substantia Angeli non habet.

ARTICULUS III.

An sint tres operationes intellectus, quid sint?

Dari in nostro intellectu tres operationes intellectus, quæ sunt simplex apprehensio, enuntiativa seu iudicium, et discursus experientia in nobis testatur, et in summis sæpius explicuimus, affirmatque D. Thomas I Poster. lection. i, et colligitur ex Aristotele in hoc tertio de Anim. text. xxi, lect. xi, apud doctorem sanctum, ubi Philosophus docet dari duas operationes intellectus, scilicet simplicium apprehensionem, et compositionem. Nec enuntiationem vocat, sed compositionem, ut hoc nomine etiam discursum comprehendat, quompositione quadam constat, non enuntiativo modo, sed illativo conceptus conjungente. Circa has ergo operationes dubiola aliqua se offerunt.

Primo inquires : Unde oriatur, quod in homine istæ operationes distinctæ sint? Respondetur, ex imperfectione nostri intellectus id provenire quia procedimus de imperfecto ad perfectum, et de potentia ad actum. Ita sumitur ex D. Thoma in 1 part. quæstion. LVIII, articulo V, ubi docet : « Quod quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, et de imperfecto ad perfectum, cognita seu visa aliqua re, non statim attingit quidquid illi convenire potest, » indiget ergo transire ad aliud et componere eum illo, ut cognoscat ei convenire, intellectus autem Angeli, quia in genere intellectuali perfectus est, statim visa aliqua re penetrat quidquid illi convenit, quia non utitur discursu, sed comprehensione, et sic in eo datur simplex, et unicus modus operandi, qui tamen ita virtuosus est, ut æquivalet nostro discursui, et multiplicatis actibus : sicut etiam in naturalibus res generabiles, et corruptibiles, quæ procedunt de imperfecto ad perfectum successive acquirunt suam perfectionem, et non unico actu : quæ vero incorruptibiles sunt, non acquirunt suam perfectionem successive generando, et corrumpeudo, sed statim illam habent a principio, ut cælum. Sic in spiritualibus Anima rationalis, quæ infima est in gradu intellectivo, ideoque unitur corpori corruptibili, acquirit successive suam perfectionem scientiæ, et non utitur indivisibili comprehensione, sed discursu, et compositione. Angeli vero, quia sunt perfecte separati a corpore, et communicatione ad corpus, sunt etiam perfecti intellectus, nec habent successive acquirere scientiam, sed comprehensive, et simplici actu, penetrante quidquid est in objecto.

Dices : Ergo saltem quoad illa, quæ naturaliter non conveniunt ali-

cui rei, sed moraliter, vel supernaturaliter, poterit Angelus compositionem uti, et successive acquirere unum post aliud. Et deinde quoad propositiones negativas, seu quoad divisionem, cum possit res omnino disparatas, et quæ sub una specie contineri non possunt, negare de aliquo, non poterit id facere sine aliqua compositione specierum, et actuum, quia ad unicam reduci non possunt, et consequenter neque ad unicum actum.

Respondetur aliquos ita concedere, ut argumentum intendit in cognitione Angeli rerum supernaturalium, vel in divisione, seu negatione faciendâ. Sed immerito, quia supernaturale lumen non destruit, sed perficit naturam, et de se simplicius lumen est, et altius quam naturale, itaque vel se accommodat naturæ intelligentis, et ejus modo sicut de cognitione fidei docet S. Thomas II-II, quæstion. I, art. II, vel naturam elevat, et rapit ad altiorum, et simpliciorum modum suum. Si primo modo, fiet in Angelis sine discursu cognitio supernaturalis, quia ejus modo se accommodat, non illud destruit. Si secundo modo, magis elevat a discursu, quia ad altius, et simplicius lumen, et modum simpliciorum rapit intellectum. Atque ita in Angelis unica specie a Deo infusa, vel attemperata representat subjectum, non solum sub forma ei naturaliter manifesta, sed supernaturaliter, et ex obedientiali potentia convenienti.

Quod vero dicitur de divisione, et negatione, respondetur, quod Angelus quando cognoscit negando unam formam, seu prædicatum de aliquo subjecto, quod in specie representativa subjecti non continetur, ut si dicit : *Lapis non est Angelus*, aut quid simile, quod in specie lapidis non continetur, et vult Angelus utrumque extremum negatum

distincte, et expresse cognoscere, tunc conjunget duplicem speciem in ordine ad faciendam illam collationem, et comparisonem negativam, seu divisivam, sed non eliciet duplicem actum componentem ; sed unicum simplicem utentem utraque illa specie tanquam inadæquata unius actus, et cognitionis, qua attingit utrumque per modum unius sic comparati. Non dicitur tamen compositio vel discursus ratioe plurium specierum concurrentium ad unum actum eliciendum modo inadæquato, sed ex pluralitate actuum ex diversis speciebus formarum, et per collationem aliquod tertium formantium, non simplici modo utraque specie utentium, et elicientium unicum actum. Si tamen non velit Angelus, quodlibet extremum negatum distincte, et expresse in se videre, sed videre negationem alicujus per formam negatam, et in conceptu unius veritatis, contradictorium suum tanquam falsum agnoscat, ad hoc sufficere videtur ipsam affirmationem, qua posita cognoscitur negatio ejus ut falsa ; et cognita aliqua natura, cognoscitur non esse aliquid aliud præter se, sed tunc illa negatio attingitur quasi in confuso, et in obliquo. Videatur S. Thomas I part. quæstion. LVIII, articulo IV ad 2.

Secundo inquires : In quo consistat simplicitas apprehensionis, et compositio. Nam ex una parte multæ complexa sunt, quæ pertinent ad primam operationem, definitio enim ad primam operationem pertinet, ut ait D. Thomas III de Anima, lection. XI et I part. quæstion. XVII, articulo III, et quæstion. I de Veritate, articulo III. Ex alia vero parte, nec ipsa compositio excludit simplicitatem, formatur enim propositio ex pluribus conceptibus, per modum unici, et indivisibilis conceptus, quia ille conceptus, simplex quali-

tas est, ut diximus in summulis, quæstion. V, art. II, ergo simplicitas non obest compositioni.

Respondetur simplicem apprehensionem, aut compositam, non dici ratione ipsius simplicitatis, aut compositionis in esse qualitatis, aut entitatis, nec iterum propter simplicitatem, aut compositionem objecta etiam in ipsa entitate objecti in se, sed compositio præcipue respicit aliquam constructionem artificiosam, quæ in ipsa cognitione formatur ex pluribus cognitionibus, simplex vero cognitio eam excludit. Ratio est, quia quod præcipue intellectus intendit per compositionem, et divisionem, est attingere veritatem artificiosam seu constructionem, quia non potest comprehensione sicut Angelus et unico intuitu. Ergo illud dicitur ad simplicem operationem pertinere ; quod intelligitur sine illa constructione artificialiter compositiva, sed est extremum, vel pars in ordine ad veritatem attingendam, ideoque non resolvable in aliam partem, et hoc pertinet ad primam operationem. E contra vero quidquid habet rationem totius artificiali modo constructibilis et resolvable, dicitur ad compositionem pertinere, quidquid sit an totum hoc sit representabile in unica qualitate et entitate in pluribus coordinatis, hoc enim per accidens habet ad artificiosam constructionem veritatis. Unde non dicitur simplex vel composita operatio, penes simplicitatem vel compositionem conceptuum quasi physicam et entitativam, sed artificiosam, procedendo de uno ad aliud, quod salvatur etiam si totius compositi et constructi una imago producat, quæ entitative una sit, plura inadæquata et coordinata objecta complectens, nam saltem præsuppositivè debet plures actus, et conceptus supponere, ex quibus consurgat et formetur imago

illa comparando unum ad alium, quod in Angelo non est, qui non ex pluribus congregat veritatem, sed simplicitate intellectuum resplendet, ut dicit S. Dionysius vii c. de Divinis nominibus.

Quod vero obijcitur de simplici operatione componente definitionem aut terminum complexum, respondetur quod non est compositio perfecta simpliciter consummate, quia non per modum totius et terminando compositionem, sed imperfecta qua solum componitur pars, et non totum, sicut cum formatur brachium aut caput, ulique illae partes constant ex aliis partibus, ut brachium ex manu et cubito, ossibus, carne, nervis, etc. tamen ista non componunt adhuc totum simpliciter, sed partem compositam, ideoque non consummatur ibi ratio totius, nec sistit generatio et formatio compositionis, quae solum sistit in ipso toto. Verum est, quod in istis artificialibus, praesertim rationis, quae maxime ordinatione et relatione fiunt, facile mutatur id quod est pars in totum et e contra, sicut etiam in artificialibus realibus, domus, quae est pars alterius, potest separari, et fieri totum et e contra imo aqua, quae modo est totum, fit pars uniendo alteri aquae, et sit totum separando ab illa. Quamdiu ergo aliquid sumitur ad modum partis, licet complexae, et compositae, ad primam operationem pertinet, quia illa constructura, seu formatio non simpliciter componit totum, aut veritatem adhuc manifestat, sed solum partem, et extremum hujus constitutionis. Quando autem per modum totius sumitur operatio sive enuntiativa sit, sive non, pertinet ad ipsam comparisonem et divisionem, veritas tamen in sola enuntiativa oratione invenitur, de quo plura diximus in summulis questione quinta.

Tertio inquires: An secunda operatio sit idem quod iudicium, vel sit distinguenda duplex compositio; alia per modum enuntiationis, alia per modum iudicii. Respondetur iudicium aliquando sumi largius, pro quacunque discretionem inter unum et aliud, sicut etiam sensus exterius discernit inter album et nigrum, amarum et dulce, qua ratione dicit S. Thomas quodlib. viii, art. iii: « Quod propria operatio sensuum est iudicium de proprio sensibili, » et de hoc egimus supra q. v, art. ii. Aliquando sumitur iudicium strictius pro assensu, vel dissensu circa aliquam veritatem vel falsitatem, quae fit affirmando aut negando. Et hoc modo aut fit per collationem et comparisonem extremorum, aut supponit illam et cadit super illam assensus vel dissensus. Et ideo tale iudicium non invenitur in brutis, quia collatione carent; in Angelis autem eminentiori modo, quia sine conferentia comprehendunt et iudicant. In nobis autem quia affirmatione, vel negatione fit, circa extrema conjuncta seu veritatem, non circa rem simplicem, ideo ad secundam operationem pertinet.

Difficultas autem est in duobus. Primum, an iudicium sit actus distinctus ab enuntiatione apprehensa, seu representata, an idem sit formatio enuntiationis et iudicii. Secundum, dato quod sit actus distinctus, an sit simplex actus, vel compositus.

Ad primum respondetur sine dubio distingui enuntiationem ut apprehensam, seu representatam ab ipso iudicio quod est assensus seu sententia mentis, aut adhesio ad unam partem determinatam. Et hoc a posteriori constat, quia aliquando apprehendimus aliquam enuntiationem seu compositionem, et suspendimus iudicium, seu sententiam, sicut si dicamus, astra sunt paria

an non, formatur aliqua compositio enuntiativa praedicati de subiecto; nec tamen fertur iudicium, sed suspenditur quia nondum plene cognoscitur veritas: nam si evidenter cognoscatur, non potest defini iudicium, quia intellectus positus praemissis evidentibus, cogitur assentiri conclusioni, ut ostendimus quaest. xxiv Logicae. Ubi ergo non cogitur intellectus, potest suspendere iudicium, et tamen formatur et representatur enuntiatio, quia formatur totum illud supra quod potest cadere iudicium assensus, vel dissensus, quod constat compositione subiecti et praedicati, ergo distinguitur enuntiatio representata, et apprehensa a iudicio. A priori autem id manifestatur, quia diversum est objectum iudicii, et enuntiationis tantum representatae. Nam per enuntiationem apprehenduntur extrema ut conjuncta inter se, et fit collatio seu comparatio unius extremi ad aliud: iudicium autem facit comparisonem et collationem illius propositionis compositae ad id quod est in re, vel ad principia a quibus dependet veritas rei. Et ideo iudicium hoc potest sequi post discursum, et reddit intellectum determinatum et adhaerentem illi veritati quia attingit et comparat veritatem ad suas causas, vel ad id quod est in re, et ita certificatur, seu adhaeret intellectus veritati, ipsi prout sic causis suis aut fundamentis comparatur. Ergo est diversa utrobique comparatio et obiectum, sique erit diversus actus quantum est ex natura rei. Et ideo veritas formalis invenitur in hoc iudicio, ut saepius dicit S. Thomas locis supra citatis, licet significative inveniat in enuntiatione, eo quod veritas sumitur per conformitatem et comparisonem rei enuntiatam ad id quod est, vel non est re juxta sua principia, et ideo ibi formaliter in-

venitur ubi formaliter ista comparatio fit, non ubi solum exprimitur unio extremorum.

Unde convincitur eorum sententia, qui non distinguunt inter conjunctionem extremorum inter se quod fit in enuntiatione, et comparisonem ipsius enuntiationis ad id quod est, vel non est in re, et ideo dicunt non distingui iudicium a compositione, seu enuntiatione, ut docet Suarez lib. iii de An. c. vi. Sed contra est, quia iudicium formaliter loquendo non respicit representationem extremorum, ut comparationem, et uniformem inter se, sed ipsam enuntiationem comparat per conformitatem, aut difformitatem ad esse, vel non esse in re, ideoque de se postulat distinctum actum, quia habet diversam comparisonem, et obiectum. Non negamus tamen aliquando intellectum unio actu complecti posse utrumque, et simul unire aliqua extrema inter se, et conformare ei, quod in re est, ut cum actu video Petrum esse album, aut sedere, et id pronuntio non enuntiative tantum, sed etiam assertive, et per assensum dicendo: *Petrus vere est albus*, seu absolute: *Petrus est albus*, ubi implicite involvitur vere est, vel ita est in re; unico tamen signo, seu enuntiatione exprimitur, quia non solum in verbo est significare possumus unionem extremorum, sed etiam certificationem, et verificationem assensus, et assertionis. Itaque in iudicio inveniuntur haec tria; praesuppositiva, compositio extremorum enuntiativa; formaliter assensus intellectus comparans extrema enuntiatam conformiter ad rem; consecutive, discretio unius a suo opposito.

Ad secundum aliqui dicunt iudicium esse actum compositum, quod affirmat Pater Suarez citatus conformiter ad suam sententiam, quod distinguitur iudicium a compositio-

ne, et comparatione unitiva extremorum inter se, sicut enim non possumus apprehendere propositionem simplici actu, ut in negativis clarius constat, ita neque simplici actu iudicare. Respondetur tamen illud iudicium formaliter non requirere compositionem, sed præsuppositivè, quatenus supponit plures actus quibus formatur enuntiatio, et super quæ cadit iudicium. Ratio est, quia iudicium non format compositionem et unionem extremorum, sed ipsam enuntiationem, seu extrema unita comparat ad id quod est in re cum determinatione, et adhesionem intellectus. Ad hoc autem sufficit simplex actus comparativus, quia ad istum actum non pertinet unire aliqua, et conjungere, sed eorum quæ conjuncta, et unita sunt, conformitatem ad esse, vel non esse in re concipere, quæ est simplex comparatio, non unitiva extremorum, sed extrema unita supponens; et illa conformitas, seu comparatio ad id quod est in re sumitur non in actu signato, sed ut in exercitio determinans, et adhærere faciens intellectum, quod est assensus ad propositionem illam ut veram seu conformem rei, idem est enim dicere per assensum ita hoc est, ac dicere vere est, seu conformiter ad rem.

Dices: Hoc iudicium, quod nos distinguimus a formatione enuntiationis non pertinet ad secundam operationem, sed ad tertiam, discursus enim terminatur ad tale iudicium, tunc enim sistit discursus, cum resolvitur, et sententiatur conclusio, ergo non potest pertinere ad secundam operationem, quia secunda operatio est medium transeundi ad tertiam, iudicium autem est terminus tertię, in quo sistit discursus. Respondetur, iudicium non esse discursum, quia non est motus illativus, sed pertinere ad secundam

operationem, in qua est collatio, seu comparatio ipsius enuntiationis compositæ, ad id quod est in re, cum adhesionem intellectus, hoc ipso quod comparatur illi secundum conformitatem. Sic ergo secunda operatio, quantum ad enuntiationem, præbet materiam discursui, et ordinatur ad illum, sed secunda operatio quantum ad assensum, et iudicium est finis, et terminus ad quem ordinatur discursus, ut ad perfectionem, quam intendit. Et hoc ideo, quia in secunda operatione invenitur veritas, vel falsitas, sed non innotescit statim ex simplici, et nuda enuntiatione quæ est prima formatio secundæ operationis, et status ejus imperfectus. Ad manifestandum autem veritatem, quæ ibi nondum potest innotescere, ordinatur inquisitio et discursus, quæ probatione sua manifestet, et ordinet ac determinet intellectum ad cognoscendum ita esse, vel non esse in re. Qua probatione facta formatur consummata comparatio, et collatio secundæ operationis quæ est iudicium. Et ita secunda operatio in statu imperfecto, id est, sine sufficiente manifestatione veritatis ordinatur ad discursum, et discursus rursus ad secundam operationem in statu perfecto, et consummato, in quo quiescit per assensum in veritate.

Quarto inquires: An per istas tres operationes formetur distincti conceptus. Respondetur de prima, et secunda operatione id expresse doceri a D. Thoma multis locis, ut quodlib. v, artic. ix, et quæst. ix de Potentia, artic. v; ex Aristotele, III de Anim. text. XII, super quem locum etiam videri potest S. Thomas. Non vero apparet quod discursui seorsum attribuat distinctum verbum, seu conceptum, nam potius dum cogitamus, quod fit per discursum, nondum perfecte formamus

verbum, ut ex Augustino docet D. Thomas I part. quæstion. xxxiv, artic. I ad 2, et opuscul. XIII. Formatur ergo verbum tam in prima quam secunda operatione, quia in utraque est distinctum objectum representandum, in prima ipsa natura, seu quidditas rei, aut res ipsa in se, in secunda ipsa veritas, quæ non sufficienter explicatur per primam operationem, quia ibi representatur res aliqua absolute et in se, in secunda incipit representari secundum convenientiam, et comparationem ad aliud, secundum quam explicatur veritas vel falsitas, scilicet quod ita sit, vel non sit, sicut representatur convenire, vel disconvenire. Hoc enim si posset reparari in prima operatione, non indigeret de potentia ad actum in secunda. Ad hæret se, sicut conceptus Angeli, qui statim intelligit non solum rem, sed etiam quidquid illi convenit vel convenit evolvendo, et comprehendendo totum. Noster autem intellectus cum procedat de potentia ad actum, non potest in prima apprehensione totum evolvere in actu, indiget ergo novo conceptu in secunda operatione evolvente, et representante quod in prima non potest. Nec sufficit dicere, quod plures conceptus primæ operationis, ut coordinati inter se, sufficiunt pro secunda. Contra enim est, quia non sufficit coordinatio successione ita quod unus conceptus post alium fiat, sed coordinatio proportionis, et convenientiæ secundum prædicationem, nam potest aliquando post unum conceptum simplicem succedere alius disparate se habens, et disconveniens illi, ergo ad videndam illam convenientiam, vel disconvenientiam, et proportionem unius cum alio, requiritur aliqua specialis cognitio, et penetratio unius extremi ad aliud, et non sola coordinatio successione

in conceptibus, sed coordinatio super convenientiam conceptuum, et proportionem inter se.

An vero conceptus ille secundæ operationis sit unus enuntiative, qui tamen coordinationem illam conceptuum simplicium respiciat, ut plura objecta inadæquata, sed per modum unius coordinata, licet præsuppositivè in prima operatione supponantur plures conceptus, ex quorum coordinatione, et collatione resultat ille conceptus secundæ operationis, diximus quæst. v summularum, et aliquid sequenti articulo attingemus. Sufficit advertere, quod S. Thomas I part. quæst. lxxxv, artic. v ad 1, dicit quod conceptus, et divisio intellectus per quandam differentiam, vel comparisonem fit. Ubi autem plura intelligi possunt sub unica ratione comparationis, vel differentię aut unitatis, unica specie, vel unica cognitione aut conceptu attingi possunt, ut articulo sequenti dicitur; non ergo repugnat comparationem illam, aut differentiam qua fit compositio, aut divisio, unico conceptu terminari, licet formato, et collecto ex multis qui præcedunt in simplici seu prima operatione, ut ex illis collative formetur secunda, in quo longe abest ab Angelo, qui licet rem compositam attingat, tamen non compositè, nec collative unius ad alterum, nec formatur ex plurius præsuppositis, et collatis, sed unico intuitu, et comprehensione totum illud attingit: in nobis autem sicut mixtum fit ex miscibilibus non actu existentibus, sed præcedentibus et alteratis, et corruptis, sic ex præcedentibus conceptis collatis, unus resultat, qui compositus dicitur objective, et ratione præsuppositorum.

Quod vero atinet ad discursum, cum non constet nisi pluribus propositionibus non facientibus, aut

componentibus unam tertiam, sed inferentibus, videtur quod non producat distinctum verbum a propositionibus, sed illas cum diversa modificatione, et habitudine, scilicet ut inferentes, vel ut illatas. Unde sicut per discursum fit transitus de una propositione ad aliam, ita oportet ad producendum id quod propositionis est in illo conceptu, seu verbo concurrere secundam operationem, et quantum ad id quod motus, seu illationis est, concurrere tertiam, quod est respicere illud verbum, seu conceptum ut modificatum. Et sic cum dicitur, quod est distincta operatio, ergo habet distinctum verbum, conceditur quod est distinctum modaliter, non realiter ad quod propositionibus ipsis representatur: cum vero simpliciter apprehensione proceditur ad representationem compositam, distinctum objectum relucet in representanda quidditate, vel veritate. Et sic discursus secundum causalitatem (id est, secundum illationem) presupponit discursum secundum successionem (id est, secundum plures propositiones succedentes) ut dicit S. Thomas prima parte, questione decima quarta, articulo septimo, non vero ex pluribus propositionibus unam facit.

ARTICULUS IV.

Utrum intellectus possit plura per modum plurium intelligere?

In hac parte sunt duæ sententiæ. Prima, quæ attribuitur Scoto, in 1. distinctione III. questione. VI. alisque ejus sectatoribus, et sequuntur Conimbricenses III. de Anima, capite octavo, questione sexta, articulo secundo; Pater Suarez lib. III. de Anima, capite septimo, et alii, qui tenent per se plura, ut plura co-

gnosci, etiam non attenda unitate tanquam formali ratione, vel conditione requisita; Aristotelem autem, et D. Thomam oppositum dicentes explicant, quod loquuntur de cognitione perfecta, quia intensa cognitio unius remittit alterius cognitionem.

Opposita sententia est D. Thomæ prima parte, questione duodecima, articulo decimo, et questione quinquagesima octava, articulo II, et questione LXXXV, articulo IV, et de Veritat. questione. VIII, articulo XIV et I contra Gentil. capit. LV. Sequuntur communiter ejus discipuli, Cajetanus, Ferrariensis super loca citata, Capreolus in II, distinctione. III, questione. II; Magist. Banez super questionem LXXXV, citata et alii. Nec D. Thomas hoc affirmat de solo intellectu vasto aut sensu sed universaliter tam de sensu quam intellectu, tam nostro quam Angelico. Et ita reducitur hoc ad universalem rationem, quæ omnem intellectum comprehendat. Sumitque hoc ex illo dicto Aristotelis II. topic. c. IV: «Quod contingit plura scire, non autem cogitare, seu intelligere.»

Cum autem certum sit, quod diverso tempore possumus plura intelligere per modum plurium, et per diversos actus difficultas est, an simul, id est, eodem tempore, potest que in duplici sensu controversi. Primus, an eodem tempore eliciendo plures actus, qui adequati sint, et quilibet integrum habeat objectum. Secundus, an eliciendo tantum unum actum, qui plura habeat objecta non attendendo ad hoc, quod reducuntur ad aliquam unitatem, sed in sola pluralitate remanendo. Sursus videndum est ex quo principio repugnet intelligere plura, ut plura simul, an ex limitatione potentie, ut aliqui existimant, qui consequenter affirmant solum repu-

gnare intellectui intelligere plura, ut plura perfecte, eo quod subjectum ex sua limitatione non est capax plurium formarum perfecte, et adæquate, bene tamen imperfecte, an vero repugnet ex ipso modo operandi, et representandi, qui non potest tendere, nisi per modum unius in objectum suum, ratione cujus D. Thomas nunquam recurrit in hac parte ad limitationem potentie operantis, sed solum ad representationem specierum quas dicit se habere sicut figuras terminantes potentiam. Ergo de hoc oportet reddere rationem.

DICO ERGO PRIMO: Respectu unius actus eliciendi non possunt plura intelligi per modum plurium, id est, non reducendo illa plura ad aliquam rationem formalem unam. Hæc citatis locis expresse ponitur a D. Thomæ, nec opus est verba referre, quia id ex professo probat, sed rationibus ejus est probandum. Imprimis ergo maxime hæc conclusio nititur experientie, quæ Philosophiæ est mater, videmus enim quod cum plura volumus comprehendere ad unum nos colligimus, ipsa vero dissipatione distrahimur. Et redigimur ad unum vel ad unam comparisonem, vel differentiam, vel ad unam aliquam circumstantiam loci vel temporis, etc. atque ita sub aliquo modo unitatis pluralitas reduci debet, ut cognoscantur plura; et hoc est cognosci non per modum plurium, et si cognoscantur plura. Deinde, instat ratio D. Thomæ adducta, quia repugnat duas formas completas, et perfectas simul actuare idem subjectum, sicut quod idem corpus figuratur duplici figura, aut duplici colore informetur, sed si redigantur in unum, sub quo plura attingantur, illud unum erit ratio formalis, vel ex parte rationis formalis, se tenebit, et illa plura materialiter, et inadæquate

attingentur. In qua ratione considerandum est, quod s. doctor, non loquitur de quibuscunque formis, sed de habentibus rationem aliquam termini, et perfecte, atque adæquate existentibus in subjecto. Ad hoc enim serviunt exempla allata de figura, et colore, quia figura ex terminatione quantitatis resultat, color autem ex terminatione qualitatis, quæ est perspicuitas, ut diximus supra questione septima. Talis ergo terminus quando est perfectus, id est, ultimus debet esse unus, quia plures et ultimi repugnant, si enim unus terminus est ultimus non relinquuntur ulterius terminabile subjectum, alias ultimus non esset, ergo repugnat quod alter ultimus ei adveniat. Species autem informant per modum terminantis, quia inesse representativi se habent vice objecti, objectum autem est terminus cognitionis. Sed tamen, quia etiam est principium, ideo objectum prout in specie impressa non est perfecte et ultimate terminus, sed virtualiter, et ideo non repugnat plures species impressas simul informare potentiam, sicut reservantur in ea plures species, repugnat autem esse plures species expressas, seu conceptus per modum plurium, quia ibi objectum se habet per modum termini perfecti, et ultimi respectu cognitionis actualis.

Sed dices: Hac ratione probari, quod non possit simul intellectus informari cognitione visionis beate infusæ, et acquisite, quæ tamen fuerunt simul in Christo; et Angelus simul cognoscit essentiam Divinam, essentiam suam, et alia. Ut huic objectioni satisfiat plenius

DICO SECUNDO: Non repugnat plures operationes simul simultate durationis esse in intellectu, et unamquamque suum terminum habere, dummodo sint diversi ordinis, id est, una supernaturalis, altera natu-

ralis, vel una derivetur ex alia, seu sit causa alterius, sic enim primus terminus non est ultimus simpliciter, sed coordinatur alteri. Sumitur ex D. Thoma questione viii de Veritate, articul. viii ad 6, 11 et 14, ubi concedit, quod si unum est ratio intelligendi aliud, unum eorum erit quasi formale, et aliud quasi materiale, et sic illa duo sunt sicut unum intelligibile. Et sic dicit, quod Angelus simul cognoscit se per suam essentiam, et alia objecta per alias species. Et similiter præmissas, et conclusionem simul attingit, quia minor, et conclusio simul tempore cognoscuntur, ut docet Philosophus i Poster. Quæ exempla satis probant conclusionem, quia illa objecta diversis actibus cognoscuntur, quia diversis speciebus, ut essentia Angeli per se, alia objecta per species, et sic contingit variari cognitiones aliarum rerum, non variata cognitione suæ essentia. In præmissis autem, et conclusione sunt diversi actus, quia est discursus secundum causalitatem in quo unus actus est causa alterius, et sic diversis actibus constat. Et hoc ideo est, quia quando unus actus est ratio, et causa alterius, habet se ut illuminans illum, ab uno autem luminoso in eodem instanti multiplicari possunt lumina in toto suo spatio secundum virtutem suam, ergo similiter non repugnabit multiplicari lucem in spiritalibus in eodem instanti, quod fit, dum ex uno actu illuminamur ad alium. Semper tamen hæc se habent per modum unius, quia procedunt ordine quodam, et cum subordinatione unius ad aliud, quatenus id quod illuminativum est se habet ut formale ad id quod illuminatum, et sic facit unum intelligibile modo. Similiter si una cognitio sit supernaturalis, et alia naturalis non terminant potentiam secundum idem, sed una secundum potentiam

obedientialem, alia secundum naturalem. Non repugnant autem duo termini etiam ultimi, si sint respectu diversorum, vel in diverso ordine, quia sic non opponuntur, nec unus excludit alium, sed solum intra eundem ordinem, et respectu ejusdem, ideoque non repugnant scientia creata, infusa, et naturalis, quia sunt secundum diversos ordines, et lumina. Quod si instes: Quia subsistentia Divina, et creata repugnant in eadem natura, licet sint diversi ordinis, respondetur esse diversam rationem, quia per subsistentiam Divinam non additur entitas ipsi nature ut sit assumptibilis, sed eadem quæ termino creato terminata est, debet assumi. Per lumen autem supernaturale crescit virtus intellectus diversa, et ita diverso actu terminabilis est.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur ex Patre Suarez: Quia simul videmus albedinem, et nigredinem, simulque audimus diversos sonos, eorumque differentias percipimus, ergo et plura possumus simul cognoscere, et per diversos actus. Et quod per modum plurium probatur, nam possumus videre duos homines vel lapides non comparando unum alteri, sed ut disparate se habentes, videmus enim quidquid sub sphaera visus nostri cadit sine hoc, quod omnia illa comparemus inter se. Et ratio est, quia attentio potentia est divisibilis, habetque latitudinem, ergo potest dividi illa attentio, et circa unum poni media attentio, circa aliud alia media, etiamsi omnia objecta disparate se habeant, et sic simul intelligere plura et plura. Confirmatur, quia intellectus potest cognoscere plura per modum unius comparationis vel differentia, ut etiam S.

Thomas admittit, ergo etiam absolute, nam comparatio non tollit difficultatem, sed addit, quia extrema plura cognoscuntur, et ulterius comparantur. Confirmatur secundo, quia etiam cum comparantur, cognoscuntur illa extrema per diversas species, verbi gratia, album, et nigrum, siquidem eorum pluralitas, et diversitas videtur, ergo non solum illa simul cognoscuntur quæ per unam speciem cognoscuntur. Si dicatur cognosci per plures ordinatas, quæ unitate ordinis unum sunt contra est, quia D. Thomas i part. questione. xii, articul. x dicit, quod si partes ejusdem totius diversis, et propriis speciebus intelligantur, non cognoscuntur simul, cum tamen etiam tunc cognoscantur ut ordinatae se habentes, quia ut partes componententes.

Respondetur omnia illa videri reducta ad aliquem modum unitatis, vel ut adunata in eodem loco, seu medio, vel ut contigua, vel aliquo modo ordinata, alioquin si seorsum unum ab alio videmus, statim visiones partimur. Et intellectus cum differentia rerum cognoscit, etiam ad unitatem reductit, quia ipsa differentia, comparatio una est. Ad probationem dicitur, quod etiam si visus non comparet illa plura inter se, potest tamen unica visione attingere, videndo illa, ut aggregata in uno loco, vel ut contigua, aut componentia, vel ut propinqua, aut distantia intra aliquam lineam, sub qua aggregat ea quæ unica visione attingit, et sic semper reductit ad aliquam unitatem, quam si solvit, visiones dividit. Et ad rationem dicimus, quod licet attentio sit cum latitudine quoad intensionem, sicut possit ad plura, vel pauciora intra eandem sphaeram extendi, tamen quoad modum terminationis in actu et operatione, non habet latitudinem, sed si est unica operatio, uni-

cam debet habere terminationem, licet sub illa varia objecta materia, et inadæquata congregentur. Quod si dividantur operationes, et in eis minuatur attentio, oportet quod una se habeat ut ratio alterius ad hoc ut simul sint, vel quod sint diversi ordinis ut explicatum est.

Ad primam confirmationem dicitur, quod comparatio addit ad extrema aliquam cognoscibilitatem, sed non difficultatem, aliquando enim addit rei cognoscibilis non auget difficultatem, sed faciliat, sicut lux addit rem visibilem coloribus, et probatio mediis aliquid cognoscibile ad conclusiones, et tamen faciliat, quia manifestant, sic comparatio, vel quæcunque reductio ad unitatem rerum cognoscibilem, quia ordinat, et melius determinat intellectum, faciliat ad deducendum eum ad cognitionem, non reddit difficultiorem intelligentiam.

Ad secundam confirmationem respondetur solutione ibi data. Ad replicam dicitur, quod D. Thomas loquitur, quando partes totius non cognoscuntur, ut ordinatae una cum altera, et comparando cum illa, sic enim simul illa partes cognoscuntur, et ut redactæ ad aliquam unitatem; sed loquitur quando una pars seorsum ab alia consideratur, et secundum id quod entitatis est in se, vel secundum habitudinem, quam habet ad totum, non ad alias partes, sicut si quis solum consideret oculum, vel manum, nihil de aliis partibus recordando.

Secundo arguitur: Quia plures species intentionales simul sunt in aere, et per illum transeunt ad sensus, plures etiam species reservantur in intellectu, et memoria; ergo non repugnat informari eandem potentiam, vel subjectum pluribus formis ejusdem generis. Nec valet dicere, quod sunt in esse imperfecto, et quasi in fieri, non autem in esse

perfecto. Contra est, tum quia formam informare, et esse in actu completo est idem, sed tunc informant illæ formæ, ergo sunt in esse completo; tum quia illæ formæ possunt informare visum externum, et elicere visionem, et tamen tunc non informantur unica specie expressa, quia hæc non datur in oculo, neque unica impressa, quia sunt plures, ergo potest cognoscere plura, ut plura, id est, ut informantur pluribus speciebus. Confirmatur, quia in propositione negativa, ut homo non est lapis, sunt plures species hominis et lapidis, quæ non uniuntur, sed potius dividuntur negatione. Et ita cognitione confusa plures species concurrunt, quæ in unum non ordinantur, manent enim confusæ, in cognitione autem distincta unum cognoscitur seorsum, et distincte ab alio, ut conclusiones, et præmissæ. Possunt denique inveniri simul species diversi ordinis, ut supernaturales, et naturales, cur ergo non ejusdem generis?

Respondetur jam supra datam esse differentiam, quod species impressæ in aere, vel in potentia sine actu cognitionis, sunt formæ tantum informantes, non terminantes adæquate, et in actu ultimo. Nusquam autem S. Thomas rejicit multitudinem specierum seu cognitionem plurium ut plura, ex eo quod plures formæ informantes sunt, sed ex eo, quod adæquate terminant, et figurant, nam plures formas accidentales specie diversas inhærere, et informare eandem potentiam, vel subiectum, ut plures habitus, plures qualitates, quomodo potuit negare, aut ignorare D. Thomas. Cum ergo instatur, quod formam informare, est esse in actu completo, distinguo; si sit forma tantum entitativa, transeat; si sit forma intentionalis, et intelligibilis, nego, in hac enim oportet, quod non solum informet enti-

tative, sed etiam intentionaliter, et non solum species impressa per modum principii, sed etiam expressa per modum termini, et tunc est in actu completo per modum terminantis, nec possunt in eadem dari duo termini adæquati, et ultimi.

Ad secundam partem argumenti dicitur, quod licet in visu externo non formetur species expressa, elicitur tamen visio quæ terminatur ad objecta, quæ extra sunt per modum unius disposita, sive unitate ordinis, vel loci, vel aggregationis, aut propinquitatis, etc. Et visio sic terminata ad objecta per modum unius, est in actu completo.

Ad confirmationem respondetur, omnia illa objecta aliquo modo uniri saltem sub conceptu differentie, et disconvenientie, quæ in re videntur in intellectu, in cognitione ejusdem alii de eodem, sicut operationis divisivæ accipitur, et sic extrema illa sub aliqua unitate rediguntur. In cognitione confusa plura accipiuntur per modum unius non ordinate, et distincte, sed aggregatione quadam, et indeterminatione, quæ etiam ad unitatem potentialem et imperfectam reducit. In cognitione præmissarum, et conclusionis sunt plures cognitiones ordinate, et quarum una est ratio, et causa alterius, illamque illuminat, et sic simul sunt, quia coordinantur. De speciebus diversi ordinis, jam diximus posse esse simul, quia fundantur in diversis operationibus et diversis virtutibus: per elevationem enim virtus crescit, seu duplicatur, quia elevatur et sic diversis operationibus terminabilis est, quod non currit in operatione, et virtute naturali, quæ est unius generis, nisi una operatio sit causa alterius, et coordinetur unitate ordinis, seu illuminationis cum altera, ut explicatum est.

QUÆSTIO XII.

DE APPETITU, ET LOCO MOTIVO.

ARTICULUS I.

An detur appetitus elicited in animalibus, et quotuplex sit?

Dari appetitum elicited in animalibus, satis ipsa experientia notum est, tum in nobis qui quotidie actus appetendi experimur, et patimur, tum in brutis quæ moveri, et allici videmus ex aliquo convenienti proposito, vel fugere, et deterreri ab aliquo disconvenienti.

A priori autem demonstratur hæc veritas a D. Thomæ 1 part. quæst. 102. articulo 1. licet modum appetitus ad rem quæ cognitus elicited sequitur appetitionem, et sic ubi datur intellectus dabitur appetitus intellectivus, qui est voluntas, ubi autem datur apprehensio sensitiva dabitur appetitus sensitivus. Est autem ratio D. Thomæ in hunc modum. Omnis res hanc habet habitudinem ad suam formam, seu perfectionem naturalem, quod si habeat illam, quiescat in ea, si non habeat, tendat in eam. Quod brevius, in questione octogesima citata exposuit dicens, quod ad quamlibet formam sequitur inclinatio ad aliquid, ut inductione ipsa manifestum est, cum videamus ad diversas naturas, seu formas, diversas sequi inclinationes. Imo in omni entitate, sive sit forma, sive materia, si est proportio, et convenientia ad aliquid, sive intrinsicum, sive extrinsecum, hoc ipso datur in tali entitate inclinatio ad talem rem sibi conjunctam, et inclinationem hanc vocamus appetitum. Quare hæc propositio, quod ad omnem formam se-

quitur inclinatio, per se est nota in hac materia, et ipsa inductione potest esse manifesta. Addit D. Thomæ, quod natura intelligens, seu cognoscens in quantum cognoscens constituitur in actu per formam cognoscibilem, per quam res apprehendit; ergo ex ipsa sequitur inclinatio ad bonum sic apprehensum; hæc autem inclinatio vocatur appetitus elicited, seu voluntas; ergo in omni cognoscente talis appetitus datur.

Hanc rationem putant aliqui solum esse congruentiam desumptam ex proportione ad res naturales, ut P. Vazquez 1 part. quæst. xix citata in commentario, art. 1. Et objicit contra illam aliquas difficultates, quæ fere coincidunt cum eis quas ponit Cajetanus in eodem articulo. Et reduci possunt ad tria principia. Primum, quia S. Thomas ponit intellectum constitutum per formam cognoscibilem, et inde inferat debere dari appetitum ad bonum apprehensum per talem formam, cum tamen solum inferendum esset, dari appetitum ad ipsam formam ut quiescat in illa, vel quærat illam. Unde ergo inferatur, deberi dari appetitum erga objectum apprehensum per talem formam, cum proportio ad res naturales solum inferat, quod ad formam datur inclinatio.

Secundum est, quia dato quod forma intelligibilis sit ipsa res apprehensa in alio esse, scilicet in esse intentionali, adhuc consequentia S. Thomæ non concludit intentum, tum quia ex forma apprehensa in quantum apprehensa inferat appetitum ad ipsam rem in proprio esse naturali habendam, quod non apparet in cujus virtute inferatur, solum enim videtur ex forma apprehensa debuisse inferri inclinationem ad formam in eodem esse, non autem in esse naturali; tum etiam quia ad summum potest inferri inclinatio